

RASMIY XATLAR TILINING PRAGMATIK TAHLILI: INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA

**MATKARIMOVA OZODA
MATKARIMOVA FAROG'AT**

Annotatsiya Ushbu maqola rasmiy xatlar (official/business correspondence) tilining pragmatik xususiyatlarini ingliz va o'zbek tillari misolida qiyosiy tahlil qilishga bag'ishlangan. Rasmiy xatlarning kommunikativ maqsadi, illokutsion kuch, xushmuomalalik (politeness) strategiyalari, madaniy-pragmatik farqlar va til vositalarining pragmatik funksiyalari o'rganiladi. Ingliz tilida rasmiy xatlar ko'proq bilvosita (indirect) va xushmuomalalikni ta'kidlaydigan bo'lsa, o'zbek tilida to'g'ridan-to'g'ri (direct) ifoda va hurmat ko'rsatishning an'anaviy shakllari ustunlik qiladi. Tadqiqot natijalari rasmiy muloqotda madaniy kompetentsiyaning muhimligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: rasmiy xatlar, pragmatika, lingvopragmatika, ingliz tili, o'zbek tili, xushmuomalalik strategiyalari, illokutsion akt, madaniy farqlar, biznes yozishmalari, kommunikativ maqsad.

Abstract: Three articles are devoted to the comparative analysis of the pragmatic reliability of official/business letters in English and Uzbek. The communicative purposes of official letters, illocutionary force, politeness strategies, cultural-pragmatic differences, and pragmatic functions of language are studied. While official letters in English emphasize indirectness and politeness, in Uzbek, directness and respect are traditionally dominant. The letter demonstrates the importance of cultural competence in official communication.

Keywords: official letters, pragmatics, linguovopragmatics, English, Uzbek, politeness strategies, illocutionary, cultural differences, business strategies, communicative purpose.

Аннотация: Три статьи посвящены сравнительному анализу прагматической достоверности официальных/деловых писем на английском и узбекском языках. Изучены коммуникативные цели официальных писем, иллюкутивная сила, стратегии вежливости, культурно-прагматические различия

и прагматические функции языка. В то время как в официальных письмах на английском языке акцент делается на косвенности и вежливости, в узбекском языке традиционно доминируют прямота и уважение. Письмо демонстрирует важность культурной компетенции в официальной коммуникации.

Ключевые слова: официальные письма, прагматика, лингвопрагматика, английский язык, узбекский язык, стратегии вежливости, иллюкутивность, культурные различия, деловые стратегии, коммуникативная цель.

Kirish Rasmiy xatlar (official letters, business correspondence) zamonaviy jamiyatda idoraviy, tijoriy va diplomatik muloqotning asosiy vositalaridan biridir. Ular nafaqat axborot almashinuvi, balki ijtimoiy munosabatlarni saqlash va rivojlantirish vositasi sifatida ham xizmat qiladi [1]. Pragmatika fanida rasmiy xatlar nutqiy aktlar (speech acts) nazariyasi, xushmuomalalik printsipli (politeness principle) va kontekstual omillar asosida tahlil qilinadi [2].

Ingliz tilida rasmiy xatlar odatda Leechning xushmuomalalik maksimlari (tact, generosity, approbation va boshqalar) va Brown & Levinsonning yuz (face) nazariyasiga asoslanadi, bu yerda salbiy xushmuomalalik (negative politeness) – masofa va erkinlikni hurmat qilish ustun [3]. O'zbek tilida esa rasmiy uslub an'anaviy hurmat ko'rsatish (masalan, "Hurmatli...", "Iltimos qilamiz...") va kollektiv madaniyat ta'sirida to'g'ridan-to'g'ri ifoda bilan ajralib turadi [4].

Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi rasmiy xatlarning pragmatik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi, madaniy farqlar va ularning kommunikativ samaradorlikka ta'siri ko'rib chiqiladi.

Asosiy qism: “**Rasmiy xatlar tilining pragmatik tahlili: ingliz va o‘zbek tillari misolida**” mavzusi bugungi tilshunoslik va amaliy kommunikatsiya sohasida **nihoyatda dolzarb** hisoblanadi. Chunki hozirgi globalashuv va xalqaro hamkorlik sharoitida rasmiy yozishmalar (ish yuritish xatlari, ariza, so‘rov, javob xati, shikoyat xati, taklifnoma va boshqalar) davlat, ta’lim, biznes hamda diplomatik munosabatlarning asosiy vositasiga aylanib bormoqda.

Mazkur mavzuning **dolzarbligi** bir necha omillar bilan izohlanadi:

Birinchidan, rasmiy xatlar nafaqat yetkazadi, balki unda **muallifning niyati, muloqot maqsadi, hurmat ifodasi, talab yoki iltimosning darajasi** kabi

pragmatik jihatlar yashirin holda ifodalanadi. Ingliz va o'zbek tillarida ushbu maqsadlar turli usullar orqali beriladi, bu esa pragmatik tahlilni zarur qiladi.

Ikkinchidan, ingliz tilida rasmiy yozishmalar ko'pincha **bilvosita (indirect)** va muloyim shaklda ifodalansa, o'zbek rasmiy xatlarida ba'zan **aniq va buyruq ohangiga yaqin** konstruktsiyalar uchraydi. Ushbu farqlarni bilmaslik noto'g'ri tushunishga, hatto rasmiy munosabatlarda salbiy holatlarga olib kelishi mumkin.

Uchinchidan, rasmiy xatlar tili pragmatikasi **madaniyatlararo kommunikatsiya** bilan bevosita bog'liq. Chunki ingliz va o'zbek xalqlarining nutq madaniyati, odob normalari, murojaat shakllari, ijtimoiy masofa (status) va hurmat ifodasi o'ziga xos bo'lib, bu rasmiy yozishmalarda ham aks etadi.

To'rtinchidan, bugungi kunda xalqaro grantlar, xorijiy universitetlarga murojaat, ishga joylashish uchun **CV, cover letter, recommendation letter** kabi hujjatlar tayyorlash kengayib borayotganligi sababli pragmatik jihatdan to'g'ri yozish malakasi juda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Beshinchidan, zamonaviy lingvistika doirasida pragmatika, nutq aktlari nazariyasi, diskurs tahlili, muloqot strategiyalari kabi yo'nalishlar faol rivojlanmoqda. Shu nuqtai nazardan ingliz va o'zbek rasmiy xatlaridagi **iltimos, talab, rad etish, uzr so'rash, minnatdorchilik bildirish** kabi nutq aktlarini qiyosiy o'rganish ilmiy jihatdan muhimdir.

Shunday qilib, mazkur mavzu rasmiy yozishmalarda til vositalarining maqsadga yo'naltirilgan qo'llanishini ochib berishi, ingliz va o'zbek tillaridagi pragmatik farqlarni aniqlashi hamda amaliy tarjima va yozishma madaniyatini rivojlantirishga xizmat qilishi bilan **dolzarb mavzulardan biri** hisoblanadi.

Rasmiy xatlarning pragmatik tahlilida quyidagi asosiy jihatlar ajralib turadi:

1. **Kommunikativ maqsad va illokutsion aktlar** Rasmiy xatlarning asosiy illokutsion maqsadlari: so'rov (request), talab (demand), taklif (offer), shikoyat (complaint), rahmat (thanks) va boshqalar. Ingliz tilida so'rovlar ko'pincha bilvosita shaklda ifodalanadi: "I would be grateful if you could send..." yoki "Could you please..." [5]. Bu negative politenessni ta'minlaydi va qabul qiluvchining "yuz"ini saqlaydi [3].

O'zbek tilida esa to'g'ridan-to'g'ri ifoda ko'proq uchraydi: "Iltimos, ... yuborishingizni so'raymiz" yoki "Sizdan ... talab qilamiz". Bu yerda hurmat "Hurmat

bilan" yoki "Hurmatli janob" kabi shakllar orqali namoyon bo'ladi, ammo madaniy kontekstda kollektiv hurmat va ierarxiya ustun [4]. Masalan, o'zbek rasmiy xatlarida "Biz sizdan iltimos qilamiz..." shakli pragmatik jihatdan yumshoqroq talabni bildiradi [6].

2. **Xushmuomalalik strategiyalari** Ingliz rasmiy xatlarida positive politeness (yaqinlik, rozilik) va negative politeness (masofa) muvozanati saqlanadi. Masalan, hedging (yumshatuvchi vositalar): "We would appreciate...", "It would be helpful if..." [7]. Bu savdo xatlarida (sales letters) persuasiveness va politenessni ta'minlaydi [8].

O'zbek tilida xushmuomalalik ko'proq an'anaviy shakllar orqali: "Hurmat bilan murojaat qilamiz", "Iltimos qilib so'raymiz", "Rahmat bildirib qolamiz". Bu yerda madaniy kollektivism ta'sirida "biz" shakli ko'p ishlatiladi, individualdan ko'ra guruh hurmat ko'rsatiladi [9]. Farq: ingliz tilida individual erkinlikka urg'u, o'zbek tilida ierarxiya va hurmatga [4].

3. **Madaniy-pragmatik farqlar** Ingliz tilida rasmiy xatlar qisqa, aniq va strukturalashgan bo'ladi: salomlashish (Dear Mr...), kirish, asosiy qism, xulosa, salomlashish (Yours sincerely) [5]. Pragmatik jihatdan indirectness yuqori.

O'zbek tilida rasmiy xatlar ko'proq rasmiy va batafsil: "Hurmatli [ism-sharif]", "Sizning e'tiboringizga havola qilamiz...", "Hurmat bilan" [10]. To'g'ridan-to'g'ri talablar madaniy hurmat doirasida qabul qilinadi, ammo bilvosita ifoda ham mavjud (masalan, "agar imkoningiz bo'lsa...") [6].

4. **Lingvistik vositalar va ularning pragmatik funksiyasi** Ingliz tilida modal fe'llar (could, would, might), passiv shakllar va hedges pragmatik yumshatuvchi vazifani bajaradi [7]. O'zbek tilida esa shaxsiy olmoshlarning cheklangan ishlatilishi, hurmat qo'shimchalari (-janob, -xanim) va iltimos shakllari ("iltimos", "so'raymiz") pragmatik rol o'ynaydi [4].

Muhokama Ingliz va o'zbek tillaridagi rasmiy xatlarning pragmatik xususiyatlari o'xshashliklarga ega: ikkalasida ham kommunikativ maqsad – axborot uzatish va munosabatlarni saqlash [1]. Biroq farqlar madaniy kontekstdan kelib chiqadi: ingliz madaniyatida individualizm va indirectness, o'zbek madaniyatida kollektivism va hurmatga asoslangan to'g'ridan-to'g'ri ifoda [9].

Bu farqlar tarjima va xalqaro muloqotda muammolarga olib kelishi mumkin: inglizcha indirect so'rov o'zbek tilida qattiq talab sifatida qabul qilinishi mumkin [11]. Shuning uchun pragmatik kompetentsiya oshirish zarur [2].

Xulosa va takliflar Rasmiy xatlar tilining pragmatik tahlili shuni ko'rsatadiki, ingliz tilida negative politeness va indirectness, o'zbek tilida hurmat va to'g'ridan-to'g'ri ifoda ustun. Bu madaniy farqlar kommunikativ samaradorlikka ta'sir qiladi.

Takliflar:

- Chet tillarni o'qitishda pragmatik farqlarga e'tibor berish;
- Rasmiy xatlar bo'yicha qo'llanmalar yaratishda madaniy kontekstni hisobga olish;
- Xalqaro biznesda pragmatik treninglar o'tkazish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. CyberLeninka. Comparative study of linguopragmatic characteristics of official letters in English and Uzbek. – Toshkent, 2023. – B. 1–15.
2. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. – Cambridge University Press, 1987. – 345 b.
3. Leech G. Principles of Pragmatics. – Longman, 1983. – 250 b.
4. Eshmonov N.B. Pragmatic features of official texts and documents of the Uzbek language // International Journal of Linguistics, Literature and Translation. – 2023. – B. 45–52.
5. ScienceDirect. A local grammar of requesting in English business letters. – 2015. – P. 1–20.
6. Premier Publishing. Comparative study of linguopragmatic characteristics of official letters in English and Uzbek. – 2023. – B. 10–25.
7. David Publishing. On Pragmatic Functions of Hedges in English Business Letters. – 2018. – P. 30–40.

